

Σπουδή επί του κειμένου της Joyce McDougall: The Primal Scene and the Perverse Scenario

Ελεύθερη απόδοση-προσθήκες: Τσώνη Ρωζάνη Ψυχολόγος

Πρόλογος

Η ψυχαναλύτρια Joyce McDougall, γεννήθηκε στην Νέα Ζηλανδία και ήταν κόρη οικογένειας εμπόρων μεταναστών από την Αγγλία. Στα παιδικά της χρόνια περνούσε τις διακοπές της στο σπίτι της γιαγιάς και του παππού της, όμως παρατήρησε πώς λίγες μέρες μετά την άφιξή της εκεί, έβγαζε εξανθήματα. Στην ηλικία των 5 ετών, θεώρησε πως η παρουσία της γιαγιάς της προκαλούσε το σύμπτωμα, σκέψη που αποτέλεσε την αφετηρία για την μεταγενέστερη ενασχόλησή της με τις ψυχοσωματικές ασθένειες. Ανακάλυψε την ψυχανάλυση στα εφηβικά της χρόνια, όταν διάβασε το βιβλίο του Freud «Η ψυχοπαθολογία της καθημερινής ζωής» και αποφάσισε να σπουδάσει ψυχολογία. Μετά τον γάμο της με τον Jimmy McDougall, μετακόμισε στο Λονδίνο (1949), προκειμένου να ακολουθήσει ψυχαναλυτική εκπαίδευση. Ξεκίνησε την εκπαίδευσή της στην ανάλυση παιδιών στο κέντρο της Anna Freud (τότε Hampstead Child Therapy Course and Clinic). Ασχολήθηκε με την ανάλυση παιδιών και παρακολούθησε σεμινάρια του Winnicott. Ακολουθώντας στην συνέχεια τον σύζυγό της στο Παρίσι και παραμένοντας εκεί μετά τον δεύτερο γάμο της, έγινε μέλος της SPP (Paris Psychoanalytic Society). Αποτέλεσε επίσης μέλος της Οργάνωσης Ψυχοσωματικής Ιατρικής στην Νέα Υόρκη, της Φροϋδιικής Κοινότητας επίσης στην Νέα Υόρκη, καθώς και καθηγήτρια στο Ινστιτούτο Αντικειμενοτρόπων

Σχέσεων. Η ίδια έγραψε ότι «κάθε άνθρωπος μέσα στην ψυχική του πολυπλοκότητα είναι ένα αριστούργημα». Συνεισέφερε σημαντικά στην κατανόηση όχι μόνο των ψυχοσωματικών ασθενειών, αλλά και των διαστροφών, της γυναικείας σεξουαλικότητας, της δημιουργικότητας και των εθισμών. Στο παρόν κείμενο μελετούμε το κεφάλαιο «The Primal Scene and the Perverse Scenario» του πρώτου της βιβλίου «Plea for a Measure of Abnormality».

Εισαγωγή

Η Joyce McDougall στο παρόν βιβλίο της περιγράφει ασθενείς που βρίσκονται στο φάσμα της σεξουαλικής διαστροφής, της ψυχοσωματικής ασθένειας, της γυναικείας και ανδρικής ομοφυλοφιλίας και του ναρμισσισμού. Ως λιγότερο αναλύσιμη κατάσταση αναφέρει την «νορμοπάθεια» (normopathy), τον φόβο του διαφορετικού, δίνοντας έτσι έμφαση στην δημιουργική πλευρά αυτών που θεωρούνται «ανώμαλοι» ή διαστροφικοί.

Όσον αφορά την οριοθέτηση της διαστροφικής δομής σε σχέση με την νευρωτική και την ψυχωτική δομή, αυτή δεν θα μπορούσε να καθοριστεί με βάση τις επιπτώσεις της αποκλίνουσας σεξουαλικής συμπεριφοράς. Διαφορετικές σεξουαλικές προτιμήσεις από αυτές που τείνουμε να ονομάζουμε

«συνηθισμένες», ενδέχεται να εμφανιστούν σε ανθρώπους διαφορετικής ψυχικής δομής, ενώ η ίδια σεξουαλική πράξη μπορεί να έχει τελείως διαφορετικό νόημα και λειτουργία ανάλογα με την εκάστοτε προσωπικότητα. Ο Freud είχε πει άλλωστε, πως όλοι είμαστε διαστροφικοί κατά βάθος, λόγω των παιδικών πολύμορφων-διαστροφικών στοιχείων του ίδιου μας του εαυτού. Η ηδονοβλεψία, ο φετιχισμός, η επιδειξιμανία αντιστοιχούν σε μία πλειάδα ερωτογόνων ζωνών και σταδίων, τα οποία διανύουμε από την στιγμή της γέννησής μας, έως ότου κατακτήσουμε το στάδιο της αγάπης για το αντικείμενο. Φυσικά, σε μία ερωτική σχέση συχνά εμφανίζονται «διαστροφικές-πειραματικές» πράξεις. Όμως πώς ξεχωρίζουμε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της οργάνωσης διαστροφικής δομής στους ανθρώπους; Σε αντίθεση με τον νευρωτικό, ο διαστροφικός ψυχισμός χαρακτηρίζεται από «φτωχή» φαντασία, καθώς ο εσωτερικός του κόσμος του επιτρέπει να φανταστεί σεξουαλικές σχέσεις μόνο από μία περιορισμένη οπτική. Ακόμη, λόγω της δομής του Εγώ του, νιώθει καταναγκασμένος να μετατρέπει άμεσα την φαντασίωση σε πράξη (πέραςμα στην πράξη). Συμπεραίνεται πως στην ουσία, έχει περιορισμένη σεξουαλική ελευθερία. Ακόμη, ο διαστροφικός φαίνεται να «μην έχει επιλογή», καθώς οι συγκεκριμένοι τρόποι έκφρασης των ερωτικών του επιθυμιών, αποτελούν απαραίτητο στοιχείο της ψυχικής του σταθερότητας. Όσον αφορά την σχέση με το αντικείμενο, αυτό δεν αντιμετωπίζεται ως ανθρώπινη ολότητα, αλλά ως μερικό-αντικείμενο, ως δηλαδή μέσο εκπλήρωσης αυστηρά καθορισμένων επιθυμιών.

Συμπεριφορές όπως η παραβατικότητα και ο εθισμός, αφορούν το πέραςμα από την φαντασία στην πράξη, το acting out, όπως ακριβώς και οι διαστροφικές συμπεριφορές. Όμως στο παρόν κείμενο, δεν γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στις πρώτες, στις οποίες εκλείπει το στοιχείο συνειδητής ερωτικοποίησης των αμυνών. Δεν αφορούν δηλαδή ιδιαίτερες ευχαριστήσεις ερωτικού χαρακτήρα, όπως ο φετιχισμός, αλλά μεταθέτουν την μη επεξεργασμένη εσωτερική τους πραγματικότητα στον έξω κόσμο.

Παρακάτω πρόκειται να εξεταστεί η σχέση του υποκειμένου και της πράξης του με την πρωταρχική σκηνή, δηλαδή την ασυνείδητη γνώση και τον προσωπικό μύθο του κάθε παιδιού για την ανθρώπινη σεξουαλική σχέση, ειδικότερα αυτή των γονιών του.

Πλαίσιο μελέτης

Το ενδιαφέρον της Joyce McDougall για την οργάνωση της δομής της σεξουαλικής διαστροφής ξεκίνησε με την ανάλυση πέντε ομοφυλόφιλων γυναικών την ίδια περίπου περίοδο. Το αίτημα των θεραπευόμενων δεν σχετιζόταν με την σεξουαλική τους ταυτότητα, αλλά με την έντονη κατάθλιψη που βίωναν, η οποία συνδεόταν με αποτυχία είτε στην εργασία είτε στις ερωτικές τους σχέσεις. Οι αναλυόμενες χρησιμοποιούσαν τις ερωτικές συντρόφους τους ως καταφύγιο από τον κίνδυνο της κατάθλιψης ή της απώλειας της ταυτότητάς τους αλλά και ως μαγική ασπίδα απέναντι στην

φαντασική επίθεση από τους άνδρες. Επρόκειτο για έντονα αμφιθυμικές σχέσεις. Επιπλέον, ο τρόπος με τον οποίο οι αναλυόμενες παρουσίασαν την εικόνα των γονέων τους, ανέδειξε σημαντικές ομοιότητες στις μεταξύ τους περιγραφές. Ειδικότερα, ο πατέρας παρουσιαζόταν ανεπαρκής και ανίκανος να εκπληρώσει την πατρική λειτουργία σε αντίθεση με την υπέρ του δέοντος φροντιστική μητέρα. Υπο αυτό το πρίσμα η ψυχαναλύτρια Joyce McDougall διατύπωσε ορισμένες θεωρητικές ιδέες σχετικά με τον ρόλο της ομοφυλοφιλίας στην ψυχική ισορροπία και στην ταυτότητα του Εγώ.

Με όρους ψυχικής οικονομίας, η γυναικεία ομοφυλοφιλία θα μπορούσε να θεωρηθεί ως προσπάθεια διατήρησης της ναρκισσιστικής ισορροπίας μέσω της «απελευθέρωσης» από την επικίνδυνη συμβιωτική-πρωτογενή σχέση με την μητέρα και της ασυνείδητης ταύτισης με τον πατέρα. Η ομοφυλόφιλη γυναίκα αποζητά την επανόρθωση της δικής της θηλυκότητας μέσω της «δανικής» συντρόφου της, ενώ ο άνδρας ομοφυλόφιλος αναζητά ένα ιδανικό πέος σε έναν άλλον άνδρα. Οι δύο αυτές σεξουαλικές κατευθύνσεις παρουσιάζουν μία πληθώρα κοινών στοιχείων. Ένα από αυτά είναι πως οι καταστροφικές πλευρές

του γονέα του ίδιου φύλου, προβάλλονται στον γονέα του αντίθετου φύλου. Οι πλευρές αυτές είναι τόσο ισχυρές που δεν απωθούνται, μη έχοντας ως αποτέλεσμα την ταύτιση με τον γονέα του ίδιου φύλου, η οποία επιτυγχάνεται με την λήξη του οιδιποδειού συμπλέγματος. Η εικόνα της μητέρας είναι εμποτισμένη με προγεννητικά στοματικά και πρωτικά στοιχεία. Αυτό σημαίνει πως λειτουργεί δίχως όρια, σαν αυτή και το παιδί να αποτελούν μία ενότητα, μέσω της υπερβολικής φροντίδας, αλλά και της ανικανότητας να αφήσει το ίδιο το παιδί να ανεξαρτητοποιηθεί κάνοντας τα πρώτα του βήματα στον κόσμο. Η μητέρα γίνεται αντιληπτή ως μέσο εκπλήρωσης επιθυμιών, ως μη διαφοροποιημένη ύπαρξη, ενώ η σχέση χαρακτηρίζεται «καταβροχθιστική» (στοματικό στάδιο) ή «σαδομαζοχιστική» (πρωτικό στάδιο). Παρόμοιες καταστάσεις συναντούμε και στην ψύχωση, δηλαδή στην αδυναμία διαφοροποίησης του ατόμου από την εξωτερική πραγματικότητα. Από αυτήν ακριβώς την ψυχωσική κατάσταση, προσπαθεί ο ομοφυλόφιλος να ξεφύγει μέσω της αποφυγής της συμβιωτικής σχέσης με την μητέρα. Προσπαθεί να διατηρήσει ένα «φαλλικό εμπόδιο», έναν εσωτερικευμένο ή εξωτερικευμένο συμβολικό φαλλό. Πρόκειται για έναν χώρο μεταξύ του παιδιού και της μητέρας, μίας αναζήτησης ενός διαχωριστικού στοιχείου στην σχεσιακή τους πορεία. Στο μεταξύ ο ίδιος ο πατέρας θεωρείται απών. Ο διαχωρισμός αυτός, οδηγεί σε μία «λανθασμένη διχοτόμηση» (“false splitting”), στην οποία η μητέρα εκπροσωπεί μία απροσπέλαστη ιδανική φαλλική φιγούρα και ο πατέρας ένα υποτιμημένο αντικείμενο. Πίσω από την υποτίμηση όμως, κρύβεται η εικόνα ενός ιδανικού πατέρα ή συχνότερα, η φαντασίωση ενός ιδανικού φαλλού. Κάτι τέτοιο γίνεται εμφανές στην σεξουαλική πράξη, όπου συχνά ο διαστροφικός προσπαθεί να κερδίσει, να διατηρήσει ή να ελέγξει τον ιδανικό πατρικό φαλλό. Αυτή η αιώνια αναζήτηση για τον πατέρα, για κάτι δηλαδή που υπάρχει μεταξύ του παιδιού και της παντοδύναμης μητέρας, συμβάλλει στον καταναγκαστικό χαρακτήρα της διαστροφικής σεξουαλικότητας. Η απουσία εσωτερικεύσης του πατέρα, δηλαδή του φαλλού, οδηγεί στην αναζήτησή του στον εξωτερικό κόσμο. Κάτι τέτοιο

δημιουργεί ένα κενό στον ψυχισμό του υποκειμένου και αντίστοιχα ένα κενό στην συμβολοποίηση, στην νοηματοδότηση δηλαδή ενός ψυχικού γεγονότος μέσω του λόγου. Η αποτυχία συμβολοποίησης αφορά την πρωταρχική σκηνή και τον ρόλο του πέους του πατέρα εντός αυτής. Η εξάλειψη ορισμένων συνειρμικών σχέσεων εντός της πρωταρχικής σκηνής, τείνει να αποδυναμώνει την σχέση του υποκειμένου με την πραγματικότητα. Αυτό οδηγεί σε μία μαγική λύση του οιδιποδείου συμπλέγματος και του άγχους ευνουχισμού.

Όσον αφορά το θέμα της ταυτότητας, αναφέρεται η άποψη του Lichtenstein, ότι μία από τις κύριες λειτουργίες της μη αναπαραγωγικής σεξουαλικότητας είναι η δημιουργία αίσθησης μίας συγκροτημένης ταυτότητας. Το ίδιο θα μπορούσε να ισχύει, σύμφωνα με την συγγραφέα και για τον σεξουαλικά διαστρεφικό. Αυτή η ανάγκη διατήρησης ταυτότητας είναι τόσο κομβική, που «για χάρη της» το υποκείμενο τείνει να αρνηθεί την ίδια την διαστρεφικότητα της σεξουαλικής του φύσης,

ισχυριζόμενο για παράδειγμα πως «δεν είναι διαστρεφικός, αλλά γεννήθηκε έτσι». Η σεξουαλική του προτίμηση αποτελεί αναγκαίο κομμάτι της ταυτότητάς του.

Το ίδιο μοτίβο διαστρεβλωμένης οιδιποδειακής οργάνωσης και παρόμοιες ασυνείδητες διεργασίες, παρατηρήθηκαν και σε δύο θεραπευόμενους με φετίχ.

Το τέλος της παιδικής ηλικίας, η πρωταρχική σκηνή και ο ρόλος του ονείρου

Ο διαστρεφικός ζει και τρέφεται από μία αυταπάτη. Ότι είναι το μοναδικό αντικείμενο που επιθυμεί η μητέρα του. Μία στιγμή όμως, είναι αρκετή για να γκρεμίσει το χάρτινο κάστρο, μέσα στο οποίο κρύβονται οι αιμομεικτικές επιθυμίες του παιδιού. Τέτοιοι αναλύόμενοι θυμούνται και περιγράφουν αρκετά γλαφυρά την στιγμή εύρεσης της αποκλίνουσας σεξουαλικής «λύσης». Οι περισσότεροι αναφέρουν ως «αποκάλυψη» της αληθινής σεξουαλικής τους φύσης, την περίοδο που καλύπτει την λανθάνουσα περίοδο (7-11 ετών) ή τις αρχές της

εφηβείας. Ως αφορμές της εύρεσης της σεξουαλικής ταυτότητας των υποκειμένων, λειτουργούν οι «καλυπτικές αναμνήσεις» (screen memories). Οι αναμνήσεις αυτές, είναι οι αδιάφορες παιδικές αναμνήσεις που οφείλουν την ύπαρξή τους σε μία διεργασία μετάθεσης. Είναι τα υποκατάστατα στην αναπαραγωγή άλλων, σημαντικών εντυπώσεων, η ανάμνηση των οποίων μπορεί να αναπτυχθεί από αυτές μέσω της ψυχανάλυσης, η άμεση αναπαραγωγή τους ωστόσο παρεμποδίζεται από μία αντίσταση. Αντιπροσωπεύουν τα «ξεχασμένα» χρόνια της παιδικής ηλικίας, τόσο επαρκώς όσο το εκφραστικό περιεχόμενο του ονείρου, αντιπροσωπεύει τις ονειρικές σκέψεις. Εν προκειμένω, τέτοιες αναμνήσεις είναι οικογενειακά γεγονότα, όπως η γέννηση ενός δεύτερου παιδιού, ένα ρίγμα στην σχέση των γονέων ή ένας δεύτερος γάμος. Τα γεγονότα αυτά, αντιπροσωπεύουν την απόδειξη της «μητρικής απιστίας», την απόδειξη ότι το παιδί δεν είναι το μοναδικό αντικείμενο επιθυμίας της μητέρας (αιμομεικτική αυταπάτη). Μερικές φορές, η ολοκληρωτική καταστροφή της αιμομεικτικής αυταπάτης έρχεται με μία απαξίωση της ανώριμης σεξουαλικής φύσης του παιδιού από την ίδια την μητέρα. Η ίδια αρνείται την γνώση του παιδιού. Ένας αναλυόμενος αναφέρει: Ήμουν 11 και πήγα να ξαπλώσω γυμνός στο κρεβάτι με την μητέρα όπως έκανα συνήθως. Εκείνη την φορά όμως με έσπρωξε άγρια και είπε: «Τι νομίζεις ότι κάνεις, αγενές αγόρι!. Ο πατέρας μου μου μίλησε για το πώς γεννιούνται τα παιδιά την ίδια περίπου ώρα. Μετά ξέσπασα σε δάκρυα». Το παράδειγμα αυτό αποτελεί μία σκηνή στην οποία το «κάστρο» του παιδιού γκρεμίζεται. Προκειμένου να καλύψει το κενό στην αίσθηση της ταυτότητάς του, το σεξουαλικό παιχνίδι μετατρέπεται σε μία προσπάθεια να απομακρύνει τον θυμό και τις δολοφονικές ή αυτοκτονικές ενορμήσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την «επανόρθωση» της πρωταρχικής σκηνής, με στοιχεία βρεφικής σεξουαλικότητας και καταλλήλως διαμορφωμένη, ώστε να εκπληρώνει την επιθυμία του παιδιού. Πρόκειται για την εκμηδένιση της πρωταρχικής σκηνής και την ευχή το παιδί να είναι το μόνο αντικείμενο, το οποίο συμπληρώνει την μητέρα. Σημαντικές συνδέσεις, οι οποίες αφορούν την σεξουαλική αλήθεια, δηλαδή την ένωση των «δύο» φύλων στην ερωτική πράξη,

έχουν παραμορφωθεί ή καταστραφεί από την περίοδο των πρωταρχικών προοιδιπόδειων σχέσεων, ίσως από το στοματικό στάδιο, στάδιο στο οποίο η μητέρα θηλάζει το βρέφος. Όντως, αποδεικνύεται πως στην διαστροφική δομή, αυτός που «ευνουχίζει» δεν είναι ο πατέρας, αλλά η μητέρα, η οποία γεννά την επιθυμία του παιδιού, αλλά την ίδια στιγμή λειτουργεί ως εμπόδιο στην εκπλήρωσή της. Τα παιδιά στον οποίον την φαντασίωση η μητέρα είναι «ιδανική», πίστεψαν κάποτε πως και αυτά ήταν «ιδανικά» παιδιά, το κέντρο του σύμπαντος. Όλα αυτά μέχρι την μοιραία αποκάλυψη. Πλέον δεν γνωρίζουν ούτε ποια είναι η ταυτότητά τους, ούτε τι επιθυμεί η μητέρα. Σύμφωνα με τις εικασίες τους, κάπου θα πρέπει να υπάρχει ένας «ιδανικός φαλλός» που θα συμπληρώνει την μητέρα, ο οποίος σίγουρα δεν βρίσκεται στην κατοχή του πατέρα. Ο πατέρας δεν αναγνωρίζεται ως αντικείμενο επιθυμίας της μητέρας, οπότε το παιδί δεν επιθυμεί να ταυτιστεί μαζί του. Το παιδί τείνει να πιστεύει στον μύθο ενός ευνουχισμένου ή μη υπαρκτού πατέρα. Ωστόσο, η απουσία του πατέρα επί του πραγματικού δεν εμποδίζει το παιδί από το να εσωτερικεύσει μία έγκυρη φαλλική φιγούρα εάν η μητέρα μέσα από τον λόγο της, το επιτρέπει. Αντιθέτως, πολλές φορές που ο πατέρας είναι παρών επί του πραγματικού, στην φαντασία του παιδιού καθίσταται «απών». Στην περίπτωση αυτή, το άγχος ευνουχισμού λειτουργεί περισσότερο ως αποδιοργανωτική εμπειρία παρά το αντίθετο.

Σε πολλές περιπτώσεις το διαστροφικό σεξουαλικό παιχνίδι μπορεί να συγκριθεί με ονειρική σκηνή, καθώς σημαντικές συνδέσεις λείπουν, κυριαρχεί η χαοτική πρωτογενής διεργασία της σκέψης, όπου όλα τα νοήματα ενεργοποιούνται ταυτόχρονα, οι μεταθέσεις, οι συμπυκνώσεις και οι συμβολισμοί. Αλλά ο δημιουργός, άλλως ειπείν ο ονειρευόμενος, έχει απωλέσει τα στοιχεία και επιχειρεί μία δευτερογενή αναθεώρηση, προκειμένου να εξηγήσει την έλξη για τις διαστροφικές του πράξεις. Παρουσιάζονται δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα από την συγγραφέα.

Ένας άνδρας ζητάει από την γυναίκα του να ντυθεί με ρούχα που καλύπτουν τα γεννητικά της όργανα, αλλά φανερώνουν τα οπίσθιά της. Την μαστιγώνει στα οπίσθια και η εικόνα

των σημαδιών τον φέρνει σε σεξουαλική κορύφωση. Ορισμένες φορές το κάνει μόνος του στον καθρέφτη, αναζητώντας μανιωδώς τα σημάδια στα οπίσθιά του. Ο συγκεκριμένος θεραπευόμενος αντί να αναρωτηθεί το νόημα της σαδομαζοχιστικής αυτής πράξης, ότι δηλαδή το μαστίγιο αντιπροσωπεύει το πέος και τα οπίσθια τα γυναικεία γεννητικά όργανα, εξήγησε πως έτρεφε ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα μαστίγια. Ανέφερε ακόμη, μία γοητεία για τις σχέσεις εξουσίας μεταξύ γονέων και παιδιών. Είχε γράψει ένα σενάριο, όπου μία μαμά μαστιγώνει δημόσια την κόρη της. Στο σεξουαλικό του παιχνίδι κατέχει είτε τον ρόλο της μητέρας είτε τον ρόλο της κόρης.

Ένας άλλος αναλυόμενος, αναφέρει την σεξουαλική του ανάγκη να πληρώνει ιερόδουλες για να πατάνε πάνω στα γεννητικά του όργανα, ενώ φοράνε φιλοτάκουννο, ενώ κοιτάει την διαδικασία στον καθρέφτη. Καθώς το περιέγραφε είπε: «Ελπίζω να μην με θεωρήσετε μαζοχιστή. Κάτι τέτοιο μου δίνει έντονη ευχαρίστηση».

Παρατηρείται πως και οι δύο ασθενείς έχουν επίγνωση της ιδιότυπης φύσης των σεξουαλικών τους προτιμήσεων και νιώθουν πως χρειάζεται εξήγηση. Δεν είναι ψυχωσικοί. Έχουν επίγνωση της πραγματικότητας, την οποία διαστρεβλώνουν.

Θέμα και παραλλαγές

Ο διαστροφικός προσπαθεί να πείσει τον εαυτό του πως υπάρχουν μόνο αντιληπτικές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα, οι οποίες δεν έχουν καμία απολύτως σημασία. Μέσω της πεποίθησης αυτής, αρνείται την πρωταρχική σκηνή, την ασυνείδητη γνώση δηλαδή ότι οι γονείς του κάνουν έρωτα. Ενώ το σκηνικό, οι ηθοποιοί και τα αντικείμενα ποικίλλουν σε κάθε διαστροφικό σενάριο, το θέμα παραμένει αμετάβλητο σε όλα. Πρόκειται για την επιθυμία κυριαρχίας επί του άγχους ευνουχισμού. Είτε πρόκειται για το σενάριο του σαδομαζοχιστή, ο οποίος ικανοποιείται μέσω του πόνου που προκαλεί στον εαυτό του ή στους άλλους, είτε για τον φετιχιστή ο οποίος μειώνει το άγχος ευνουχισμού μέσω της μετάθεσής του στην πρόκληση σημαδιών στο δέρμα (πχ μαστίγωμα), καθώς αυτά φεύγουν γρήγορα, ενώ ο ευνουχισμός είναι μόνιμος, σε όλες τις περιπτώσεις η πλοκή παραμένει ίδια: ο ευνουχισμός δεν πονάει και στην πραγματικότητα αποτελεί απαραίτητη συνθήκη της ερωτικής ευχαρίστησης.

Ωστόσο, σε αυτούς τους ανθρώπους των οποίων η δομή του Εγώ είναι εύθραστη, οποιαδήποτε απογοήτευση στη ζωή τους δημιουργεί συνήθως αισθήματα ανεπάρκειας, τα οποία καταπνίγονται μέσω της άμεσης εκτέλεσης της ιδιόρρυθμης σεξουαλικής πράξης. Η πράξη αυτή προσδίδει μία αίσθηση κυριαρχίας απέναντι στον ευνουχισμό, δηλαδή στην έλλειψη. Το παιδί πλέον, το οποίο κάποτε παρατηρούσε παθητικά την σχέση των γονέων του, γίνεται ελεγκτής και παραγωγός της απόλαυσης, είτε της δικής του είτε του συντρόφου του. Εκτός από την επανόρθωση του τραύματος του άγχους ευνουχισμού, η διαστρέβλωση της πρωταρχικής σκηνής εξυπηρετεί μία ακόμη λειτουργία. Την άρνηση της σεξουαλικής σχέσης μεταξύ των γονέων. Δημιουργείται στην φαντασία του παιδιού η εντύπωση πως το πέος του πατέρα δεν παίζει κανέναν ρόλο στην σεξουαλική ζωή της μητέρας, η οποία μπορεί να ικανοποιηθεί με άλλους τρόπους (μαστίγωμα δάγκωμα, ούρηση κτλ). Τα γεννητικά όργανα των γονέων και ευρύτερα, των δύο φύλων, δεν είναι εκεί για να συμπληρώνουν το ένα το άλλο, η κοινή επιθυμία είναι ανύπαρκτη. Ο διαστροφικός «κρατιέται» από το σενάριό του, χάνοντας έτσι όμως μία μάχη με την πραγματικότητα. Η κατάσταση αυτή μοιάζει με το εγχείρημα να κολλάει κανείς κάθε μέρα πάνω σε μία ρωγμή του τοίχου, ένα ζελοτέιπ. Τα τραυματικά στοιχεία της πραγματικότητας δεν απωθούνται όπως στην νεύρωση, αλλά διαστρεβλώνονται ή καταστρέφονται. Σε αυτό το σημείο, ο διαστροφικός βρίσκεται αντιμέτωπος με ένα μεγάλο δίλημμα. Το να παρατήρει την τελετουργική και αγχώδη συνθήκη της σεξουαλικής του έκφρασης, θα εξισωνόταν με τον ευνουχισμό του και θα ήταν πλέον εκτεθειμένος στην απώλεια της ταυτότητάς του. Αν εντροφήσει κανείς ακόμη βαθύτερα σε τέτοιους ψυχισμούς, θα αντιληφθεί πως κάτω από τα άγχη του φαλλικού σταδίου και τις ναρκισσιστικές πληγές οι οποίες δημιουργήθηκαν από την θέαση ή την φαντασίωση της πρωταρχικής σκηνής, βρίσκονται φόβοι που αφορούν τον αποχωρισμό και την εξατομίκευση. Από τη μία, η «απουσία» του πατέρα καθίσταται απειλητική για την διατήρηση της ταυτότητας, ενώ η συγχωνευτική σχέση με την μητέρα, δημιουργεί επίσης άγχος. Η προσπάθεια

εύρεσης του μη εσωτερικευμένου πατρικού φαλλού σε εξωτερικά αντικείμενα μέσω της εκτέλεσης της διαστροφικής πράξης, προστατεύει το υποκείμενο από μία επικίνδυνη συμβιωτική σχέση με την μητέρα, δημιουργώντας «χώρο» ανάμεσα στην συγχωνευμένη δυάδα. Στις διαστροφικές δομές παρατηρείται η έλλειψη ικανότητας συμβολοποίησης και δημιουργίας εσωτερικού φανταστικού κόσμου για να αντιμετωπιστεί η πραγματικότητα. Έτσι, η φαντασία γίνεται πράξη και μέσω του καταναγκασμού της επανάληψης ο διαστροφικός «γλιτώνει» από την ψύχωση.

Η κύρια διαφορά μεταξύ ψύχωσης και διαστροφής συμπυκνώνεται στην διαφορά μεταξύ ψευδαίσθησης και αυταπάτης. Ο διαστροφικός αρνείται ένα μέρος της εξωτερικής πραγματικότητας μέσω μίας αυταπάτης την οποία ο ίδιος ελέγχει και περιορίζει, ενώ ο ψυχωσικός δεν ορίζει το παραλήρημά του. Η άρνηση της συνειδητοποίησης της σεξουαλικής διαφοράς των δύο φύλων και της αληθινής πρωταρχικής σκηνής μειώνει την «μηχανή επιρροής» (influencing machine) της ψύχωσης, αντικαθιστώντας την για παράδειγμα, με ένα μαστίγιο. Αυτές οι μικρές επιρροές συνιστούν μία μικρογραφία της ψύχωσης, αλλά ταυτόχρονα λειτουργούν ως προστατευτικοί παράγοντες της πνευματικής υγείας του υποκειμένου και διατήρησης των αντικειμένων. Πέος, φετιχ ή σύντροφος, το αντικείμενο δεν πρέπει να καταστραφεί, καθώς αποτελεί το κράτημα στην πραγματικότητα. Ανάλογα με τον εσωτερικό κόσμο του διαστροφικού, η ανάγκη αυτή μπορεί να εκφραστεί με δύο τρόπους: θα επιχειρήσει να επιδιορθώσει το αντικείμενο (κατάθλιψη) ή να προστατεύσει τον εαυτό του από την καταστροφή (παρανοειδής φοβία) με το να κυριαρχεί επί του αντικειμένου ερωτικά. Ο διαστροφικός «επιτυγχάνει» τους ψυχικούς σκοπούς του μέσω της απόσπασης των συνειρμικών συνδέσμων (διάψευση), μία βίαιη ψυχική πράξη σε στιγμές έντονου θυμού, ο οποίος δεν βρίσκει διέξοδο σωματικής εκφόρτισης. Παράδειγμα από την καθημερινότητα αποτελεί ένα μικρό αγόρι ηλικίας 2,5 ετών, το οποίο έχει ακούσει για τον ερχομό του νέου μέλους της οικογένειας. Μία μέρα ακουμπάει την φουσιωμένη κοιλιά της μητέρας του λέγοντας: « Δεν

είναι αλήθεια πως η μαμά είναι τόσο γεμάτη όσο ένα μπουκάλι!» Στην φράση αυτή δεν συνοψίζεται μία απλή άρνηση, αλλά μία διάφευση της αντιληπτικής πραγματικότητας, μία τελευταία προσπάθεια να καταστρέψει την τρομακτική αλήθεια, πως υπάρχει κάτι ανάμεσα σε εκείνο και τη μητέρα. Γνωρίζει πως πρόκειται για παιδί, γνωρίζει πως στην αναπαραγωγή εμπλέκεται το πέος του πατέρα και θα ήθελε να καταστρέψει τόσο το παιδί όσο και το πέος σε μία στιγμή. Αλλά προστατεύει τους γονείς του από την φαντασία, αρνούμενος την εξωτερική πραγματικότητα. Η αντίδραση αυτή είναι αναμενόμενη για το αναπτυξιακό του στάδιο. Το θέμα είναι τι θα χρησιμοποιήσει μετέπειτα για να καλύψει το κενό της άρνησης.

Σύμφωνα με το μοντέλο της ωρίμανσης της σεξουαλικής γνώσης κατά Freud, το παιδί στην αρχή πιστεύει πως υπάρχει μόνο ένα σεξουαλικό όργανο, το πέος. Στο επόμενο στάδιο αντιλαμβάνεται πως το γυναικείο γεννητικό όργανο δεν είναι το πέος, όμως διαψεύδει αυτήν την «απαράδεκτη» αντίληψη, η οποία αποτελεί πηγή άγχους λέγοντας: «Υπάρχει πέος εκεί, το είδα». Όπως συμπεραίνει ο Freud, το σημείο εκείνο είναι μία απόδειξη της αντίληψης του παιδιού για την σεξουαλική διαφοροποίηση. Στη συνέχεια, το παιδί αναγκάζεται λόγω της επίδρασης της πραγματικότητας στην ζωή του, να προσαρμοστεί ψυχικά στην δυσάρεστη αλήθεια. Αρχίζει έτσι, να δομεί τον εσωτερικό του κόσμο και να αναπτύσσει την φαντασία του για να αντιμετωπίσει την αλήθεια. Σκέφτεται: «Δεν έχει πέος τώρα, αλλά θα μεγαλώσει αργότερα». Πλέον η αποκήρυξη της αλήθειας δεν αφορά την εξωτερική πραγματικότητα, αλλά περιορίζεται στην φαντασία. Το τέταρτο στάδιο αφορά την ανάπτυξη αμυντικών μηχανισμών και νευρωτικών αντιδράσεων που αφορούν το γυναικείο γεννητικό όργανο. Σχηματισμοί αντίδρασης και φοβίες λειτουργούν ως άμυνες και το γυναικείο γεννητικό όργανο μετατρέπεται ως κάτι βρώμικο ή επικίνδυνο ή γενικά η θηλυκότητα υποβαθμίζεται. Το όργανο της μητέρας πλέον συμβολίζει το εμπόδιο στην επιθυμία. Είναι αυτό ακριβώς που υποδεικνύει πως δεν έχουν όλοι πέος, αυτό που φέρνει αντιμέτωπο το παιδί με την συμβολική έλλειψη, το άγχος

ευνουχισμού του. Αν οι φαντασίες ανησυχίας γύρω από το γυναικείο γεννητικό όργανο απωθηθούν, τότε το παιδί ταυτίζεται με τον γονέα του ίδιου φύλου και λύνει το οιδιπόδειο σύμπλεγμα. Έτσι, ο δρόμος είναι ελεύθερος για τον σχηματισμό της νεύρωσης. Στην καλύτερη περίπτωση, το παιδί θα αποδεχτεί ότι αυτό που εύχεται να ήταν αλήθεια, δεν θα πραγματοποιηθεί ποτέ. Μόνο το πέος του πατέρα θα «συμπληρώσει» το γεννητικό όργανο της μητέρας και τόσο η πρωταρχική σεξουαλική του επιθυμία όσο και οι ανεκπλήρωτες ναρцισιστικές ευχές (να συμπληρώσει το ίδιο την μητέρα, να αποτελέσει το ίδιο τον φαλλό), θα παραμείνουν ανεκπλήρωτες. Για να πραγματοποιηθούν όλα αυτά, θα πρέπει να υπάρχουν δύο «αρκετά καλοί γονείς» (good enough parents), τους οποίους υποθέτουμε πως ο διαστροφικός δεν τους είχε. Θα μπορούσε κανείς να υποθέσει πως η μητέρα του μελλοντικού διαστροφικού αρνείται την σεξουαλική πραγματικότητα και υποβαθμίζει η ίδια την φαλλική λειτουργία του πατέρα. Είναι πιθανό ότι επίσης δίνει στο παιδί την εντύπωση πως είναι το φαλλικό της υποκατάστατο. Η «λύση» του οιδιπόδειου συμπλέγματος του διαστροφικού, βρίσκεται μεταξύ του δεύτερου και τρίτου σταδίου που περιέγραψε ο Freud στο μοντέλο του. Συγκεκριμένα, βρίσκεται μεταξύ της διάψευσης της αντίληψης («υπάρχει πέος, το είδα») και της άρνησης μέσω της φαντασίας («δεν υπάρχει πέος αλλά...»). Ο νευρωτικός έχει κατακτήσει το τελευταίο αυτό στάδιο, της άρνησης στην φαντασία, ενώ ο διαστροφικός βρίσκεται ένα βήμα πριν. Προσπαθεί να κρατήσει την ισορροπία, ευρισκόμενος ανάμεσα στην ψύχωση (άρνησης της εξωτερικής πραγματικότητας) και στη νεύρωση (άρνησης στην φαντασία).

Η αποκήρυξη της αλήθειας μέσω του λόγου και της πράξης θυμίζει την περιγραφή του Bion για τα minus-K phenomena. Αναφέρει πως προϋπόθεση αφομοίωσης μίας συναισθηματικής εμπειρίας είναι τα δεδομένα που την απαρτίζουν να μεταμορφωθούν σε α-στοιχεία (a elements). Τα πρωτογενή αισθητήρια δεδομένα (minus-K phenomena) είναι ανάγκη να μεταφραστούν σε νοητικές διεργασίες (α στοιχεία), καθώς τα πρώτα δεν είναι νοηματοδοτημένα,

αλλά αποτελούνται από «απογυμνωμένες αναπαραστάσεις». Στην περίπτωση του διαστροφικού, η «απογυμνωμένη αναπαράσταση» αφορά ακριβώς το «κενό στην γνώση», δηλαδή ναι μεν την αντίληψη πως τα δύο φύλα έχουν διαφορετικά γεννητικά όργανα, αλλά την αφαίρεση του νοήματος αυτής της «οδυνηρής» αλήθειας. Ο διαστροφικός, προκειμένου να γεμίσει το «κενό» με το οποίο έρχεται αντιμέτωπος στην «θέαση» της των γεννητικών οργάνων της μητέρας, δηλαδή ερχόμενος αντιμέτωπος με την πραγματικότητα, αναγκάζεται να αναπτύξει ένα φετίχ ή μία φοβία (ή και τα δύο). Το Εγώ διχοτομεί της αμυντικές του δυνάμεις στη προσπάθειά του να αντιμετωπίσει την αλήθεια της σεξουαλικής επιθυμίας («όλοι έχουν πέος») και την ματαιώση των ναρκισσιστικών απαιτήσεων («η μαμά είναι μόνο για εμένα»). Διαψεύδει αυτό που δεν θα ήθελε να ξέρει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του φετιχιστή, ο οποίος αναγνωρίζει πως η μητέρα δεν έχει πέος, αλλά ταυτόχρονα αρνείται αυτήν την πραγματικότητα βάζοντας στην θέση του πέους το φετιχιστικό αντικείμενο (τακούνι, μαστίγιο κτλ). Ανάλογα με τον βαθμό στον οποίο το παιδί δεν μπορεί να συμβολίσει και να εσωτερικεύσει την εξωτερική πραγματικότητα, ο δρόμος είναι ανοιχτός είτε για την ψύχωση (διάψευση όχι μόνο της σημασίας της σεξουαλικής διαφοράς αλλά και άρνηση αποδοχής της διαφοροποίησης) είτε για την γενικά αποκλίνουσα συμπεριφορά. Αφετηρία όλων αυτών των πιθανών συμπεριφορών και ψυχικών καταστάσεων, είναι οι τραυματικές πρώιμες εμπειρίες αποχωρισμού, οι οποίες ξεκινούν από το στοματικό στάδιο και έχουν ως «αντικείμενο» το στήθος της μητέρας. Με την απουσία του αντικειμένου αυτού, εγκαθίσταται το άγχος. Πίσω από την «σιδιά» του απόντος πέους της μητέρας, κρύβεται η «σιδιά» της απουσίας της ίδιας της μητέρας. Το άγχος αποχωρισμού είναι το πρωτότυπο του άγχους ευνουχισμού και η παρουσία ή απουσία της μητέρας καθορίζουν την πιθανή πορεία του μετέπειτα οιδιπόδειου συμπλέγματος. Τραυματικές εμπειρίες όπως απότομος αποχωρισμός, μη ανταπόκριση στα μηνύματα του βρέφους ή συμβιωτικά μοτίβα σχέσης με την μητέρα, ανοίγουν τους δρόμους προς διαφορετικές ψυχικές κατευθύνσεις, όπως η

διαστροφή, η ψύχωση, η ψυχοσωματική ασθένεια, περάσματα στην πράξη και εθισμοί. Οι καθοριστικοί παράγοντες επιλογής ψυχικών κατευθύνσεων για μεταγενέστερη σεξουαλική απόκλιση, εμφανίζονται στο οιδιπόδειο στάδιο, ενώ η υποδομές έχουν τις ρίζες τους στο στήθος (στοματικό στάδιο). Όσον αφορά τις ψυχοσωματικές ενοχλήσεις, οι οποίες εμφανίζονται έντονα σε ασθενείς με διαστροφική δομή, αντιπροσωπεύουν ακριβώς την έκφραση συναισθημάτων και σκέψεων με μόνη διέξοδο το σώμα, εκεί που η φαντασία θα έπρεπε να αποτελέσει τον τόπο έκφρασης των συναισθημάτων αυτών.

Ο Khan όπως και ο Winnicott, υποστηρίζει πως η ενσωμάτωση της σεξουαλικής φαντασίας σε ένα άτομο, μπορεί να προστατέψει το άτομο από την αυτοκτονία ή την ψυχωσική αποδιοργάνωση. Η ξαφνική συνειδητοποίηση αυτού που είχε πλήρως απορριφθεί είναι δυνητικά επικίνδυνη για τον ψυχισμό του υποκειμένου. Η συγγραφέας παρουσιάζει το παράδειγμα ενός ομοφυλόφιλου ασθενή ο οποίος πήγαινε με πολλούς άνδρες αναζητώντας έντονα τον στοματικό έρωτα, με την πεποίθηση πως μία μέρα θα βρει κάποιον που αγαπάει πραγματικά. Σε μία συνεδρία ανέφερε ότι την προηγούμενη νύχτα πήγε στο σπίτι ενός άνδρα, πολύ μεγαλύτερου από αυτόν, το οποίο ήταν ασυνήθιστο και προς έκπληξή του βρήκε τον εαυτό του να ενδιαφέρεται περισσότερο για τον άνδρα παρά για το πέος του. Πανικοβλήθηκε και βρήκε μία δικαιολογία για να φύγει. Στην συνεδρία, έγινε φανερό πως ήταν αναγκασμένο από άποψη ψυχικής οικονομίας, να αποφεύγει το ενδιαφέρον για τους συντρόφους του ως ολότητες, προκειμένου να μην γνωρίσει πως το πέος το οποίο ήθελε να αποκτήσει ήταν αυτό του πατέρα του (ιδανικός πατρικός φαλλός). Στη συνέχεια, έκανε σχέση με μία γυναίκα μεγαλύτερη από τον ίδιο, αλλά υπέφερε από στομαχικό πρήξιμο. Την ίδια στιγμή παραπονιόταν πως το σπίτι του ήταν γεμάτο φαντάσματα. Η αποκάλυψη της αλήθειας που αφορούσε την σχέση μεταξύ της μητέρας και του πατέρα, προκάλεσε πλημμύρα αρνητικών συναισθημάτων. Επίσης, εφόσον στο παρελθόν είχε επανενδοβάλλει μία σειρά διχοτομημένων εικόνων σχετικά με το πέος του πατέρα, οι οποίες εκφράζονταν μέσω της ομοφυλοφιλικής του δράσης, πλέον

αυτές συμβολίζονται με τη μορφή φαντασμάτων, λόγω του σεξουαλικού του επαναπροσανατολισμού. Τέλος, εγκαταλείποντας τα πιστεύω του για την ύπαρξη ενός «ιδανικού φαλλού», συγχωνεύτηκε πλήρως με την εικόνα της μητέρας του, «καταπίνοντάς την», κάτι που βρήκε σωματική εκφόρτιση μέσω του κοιλιακού πρηξίματος.

Κοινωνική διαστροφή

Ο ευνουχισμός αποτελεί μία συμβολική λειτουργία, η οποία μας φέρνει αντιμέτωπους με την πραγματικότητα και την φαινομενικά απλή συνειδητοποίηση ότι είμαστε ελλειπή όντα. Όπως ακριβώς ο διαστροφικός, αρνείται την έλλειψη και προσπαθεί να καλύψει την αίσθηση ανεπάρκειάς του με την αναζήτηση του «ιδανικού φαλλού» τον οποίο εκπροσωπούν τα σεξουαλικά αντικείμενα, έτσι και το σημερινό καπιταλιστικό σύστημα εκπαιδεύει άτομα, τα οποία κουβαλούν το βάρος του μη ευνουχισμού, της απουσίας της έλλειψης και του διαρκούς κνηγιού της τελειότητας. Μέσω των αυξανόμενων απαιτήσεων του εργασιακού περιβάλλοντος και των ιδανικών προτύπων που αναπαράγονται μέσα κοινωνικής δικτύωσης, δημιουργείται μία συλλογική διαστροφή από μία κοινωνία, η οποία υπόσχεται διαρκώς μία μαγική εκπλήρωση των επιθυμιών μας. Παγιδευμένοι στην συνήθεια της αγοράς όλο και περισσότερων υλικών αγαθών για την κάλυψη μίας ακόμη επιθυμίας, πιστεύουμε ότι ο «ιδανικός φαλλός» είναι στην κατοχή μας. Όμως η πραγματικότητα έρχεται πάντα να μας υπενθυμίσει πως το κενό θα είναι εκεί, όσο και αν το αγνοούμε.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Mc Dougall, J. (1996). The Primal Scene: Variations on a Theme, *Journal of the American Psychoanalytic Association* 44 (2): 549-69

DOI:[10.1177/000306519604400209](https://doi.org/10.1177/000306519604400209)